

ONOVERWINNELIJK

Voor Silveijn

Stephan de Vries

ONOVERWINNELIJK

Veteranen over hun missie
en de strijd daarna

Nieuw Amsterdam

© 2022 Stephan de Vries

© 2022 Nieuw Amsterdam

Ontwerp omslag Paul Pollmann

Ontwerp binnenwerk Yulia Knol

Foto omslag Dennis van Lingen

(Rob Severs, sergeant-majoor van de mariniers)

Foto auteur Lizet Swinnen

NUR 686

ISBN 978 90 468 2949 3

www.nieuw-amsterdam.nl

INHOUD

Voorwoord – Gijs Tuinman	9
Inleiding	13

Vuren vrij	19
Overleven, nog steeds	46
Willen is kunnen	80
Hollen zonder stilstaan	114
Eén mijn is een mijnenveld	147
Onzichtbare strijd	179
Een been voor het leven	206

Nawoord	229
Dankwoord	235
Noten	237

INVICTUS

Out of the night that covers me,
Black as the pit from pole to pole,
I thank whatever gods may be
For my unconquerable soul.

In the fell clutch of circumstance
I have not winced nor cried aloud.
Under the bludgeonings of chance
My head is bloody, but unbowed.

Beyond this place of wrath and tears
Looms but the Horror of the shade,
And yet the menace of the years
Finds and shall find me unafraid.

It matters not how strait the gate,
How charged with punishments the scroll,
I am the master of my fate,
I am the captain of my soul.

Willam Ernest Henley, 1875

VOORWOORD

In 2016 presenteerde generaal b.d. Otto van Wiggen zijn boek *Niemand is belangrijker dan het team*. Zijn bevindingen zijn gebaseerd op jarenlang onderzoek naar de gevechtsbereidheid van Nederlandse militairen en het soort leiderschap dat daarvoor nodig is. Ik heb vele avonden met Otto gesproken. We hebben situaties herbeleefd en geanalyseerd, en ik heb me daarbij altijd afgevraagd wat de Nederlandse militair drijft, motiveert, doet twijfelen of zelfs bangstigt. Maar bovenal waarom hij zijn eigen veilige positie opoffert om anderen te beschermen en te ondersteunen.

De titel van Otto's boek is een waarheid die door de krijgsgeschiedenis heen wordt ondersteund: niemand is belangrijker dan het team. We weten het allemaal: een team dat goed is voorbereid, waarvan de leden elkaar door en door kennen en het geheel meer is dan de som der delen, wordt onder druk hechter en is onverslaanbaar. Een militaire eenheid gaat vaak nog een stap verder en baseert zich in de kern op onvoorwaardelijk en wederzijds vertrouwen. Het vertrouwen dat ik iets voor jou doe, zonder daar direct iets voor terug te verlangen. Anders gezegd: zonder de wederkerigheid van een transactie, zoals bijvoorbeeld in de zakelijke wereld. Een hecht team met een opdracht geeft voldoende aanknopingspunten voor militairen om zingeving te vinden in hun missie, ook in alle hevigheid en gewelddadigheid die daarmee gepaard gaan. Zo'n team, waarbij de afzonderlijke leden zich vanuit een positieve grondhouding

ondergeschikt voelen aan de groep en juist daar hun energie uit halen, is onoverwinnelijk.

Herkenbaar? Maar hoe zit dat dan met het individu? Militairen die worden uitgezonden ondergaan een transformatie. Niet alleen door de ervaringen die zij opdoen, maar ook door hoe we als samenleving tegen hen aankijken. Na terugkomst ben je opeens 'veteraan'. En daar wringt soms de schoen. Als samenleving beschouwen we militairen en militaire eenheden als krachtig of zelfs onoverwinnelijk, maar van veteranen hebben we een ander beeld. Die zien we regelmatig als beschadigd, getraumatiseerd en 'in de knoop met zichzelf'. Veteranen hebben 'dingen' gezien en meegemaakt die het lastig voor ze maken om na terugkomst soepel te re-integreren in de samenleving.

Het bovenstaande beeld van de Nederlandse veteraan dient rechtgezet te worden: veteranen zijn niet zielig, depressief of beschadigd. De meeste militairen die terugkomen van hun missie houden daar juist een positief gevoel aan over. Hun uitzending heeft hun zingeving geboden en levenslessen opgeleverd. Maar niet iedereen keert in een betere vorm van zichzelf terug uit een militair conflict. Daar moeten we als veteranen, collega's, werkgevers, politiek en bovenal als samenleving oog voor houden. We moeten elk van hen datgene bieden dat hij of zij nodig heeft om er weer bovenop te komen.

In opdracht en in dienst van de Nederlandse samenleving trekken wij, militairen, de gevechtsslijn over. Daar waar anderen stoppen, begint ons werkterrein. Daar zijn we goed in. Als team zijn we vaak zelfs onoverwinnelijk. Maar het is goed te beseffen dat de missie en het team in de jaren na terugkeer langzaam naar de achtergrond verdwijnen. Dat de duiding van de context en de missie een andere lading krijgen. Dat geldt met name voor de offers die militairen brengen. Soms betalen zij met hun leven, zoals ik zelf heb ervaren met Kevin van de Rijdt die in 2009 in Afghanistan sneuvelde. Of ze raken zwaargewond, zoals Rob Severs die zijn been verloor en op de voorkant van dit boek staat. Niemand is belangrijker dan het team, maar de vraag rijst dan wel: wie offert zijn eigen veilige positie op voor een van deze mannen of vrouwen?

Misschien moeten we ‘niemand is belangrijker dan het team’ wel vervangen door ‘niemand is belangrijker dan de samenleving’. Tegelijkertijd is diezelfde samenleving, ons grootste team, op haar beurt niet belangrijker dan het individu. De verhalen in dit boek zijn verhalen van veteranen die laten zien hoe onoverwinnelijkheid er op individuele basis uitziet, van paralympisch atleet tot en met een liefdevolle vader of moeder en een goedgemutste vriend of vriendin. Zij helpen ons stil te staan bij het feit dat veteranen niet zielig zijn en wijzen ons erop dat wij onszelf als onderdeel van het grotere team, de samenleving, af en toe ondergeschikt moeten maken aan diegenen die met gevaar voor eigen leven ten strijde zijn getrokken. We moeten veteranen de hand reiken, niet omdat ze beschadigd zijn, maar juist omdat we in de positie verkeren om ze te ondersteunen en in staat te stellen de stap naar onoverwinnelijkheid te maken.

En daarmee is de cirkel rond: onvoorwaardelijk en wederzijds vertrouwen tonen door iets van jezelf op te offeren voor een ander, op weg naar onoverwinnelijke teams, militairen, veteranen en uiteindelijk een onoverwinnelijke samenleving. Wie wil dat nou niet?

Luitenant-kolonel Gijs Tuinman
Ridder in de Militaire Willems-Orde

INLEIDING

Nederland telt momenteel ruim 100.000 veteranen. Op allerlei manieren hebben zij zich als militair ingezet voor vrede, veiligheid en een beter leven voor mensen over de gehele wereld. Bij het woord ‘veteraan’ denkt menigeen wellicht in eerste instantie aan de dappere geallieerde soldaten die vochten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar de ‘veteraan’ is geen fenomeen uit het verleden. Nog altijd gaan elk jaar Nederlandse militairen op missie naar verre conflictgebieden. In de afgelopen decennia vertrokken zij naar Kosovo, Bosnië, Afghanistan, Mali, Irak, Zuid-Soedan en naar veel andere landen waar hun inzet nodig was, en nog altijd is. Landen waar chaos en bruut geweld aan de orde van de dag zijn en waar de dagelijkse realiteit totaal onvergelijkbaar is met het vredige leven in Nederland. Als de militairen na afloop van hun missie huiswaarts keren, gaan ook zij daarna als ‘veteraan’ door het leven.

Wat veteranen meemaken tijdens hun missies en operaties is voor velen van ons een onbekende wereld, en ver van ons bed. Zo nu en dan horen we er iets over in de media, vooral bij slecht nieuws na een ernstig voorval. Als er militairen zwaargewond zijn geraakt, omgekomen zijn of als er burgerdoden zijn gevallen. Een volledig beeld van de missies hebben we over het algemeen niet. Van de persoonlijke ervaringen die militairen tijdens en na hun uitzending opdoen krijgen we vaak nog veel minder mee, terwijl op missie gaan om uiteenlopende redenen een zeer bepalende er-

varing in hun leven is. Bijvoorbeeld om wat veteranen hebben bereikt in een door oorlog verscheurd land; de bijdrage die ze hebben geleverd aan het verbeteren van de kwaliteit van het leven van veel mensen. Ze kunnen daar terecht trots op zijn. Anderen denken juist geëmotioneerd terug aan heftige gebeurtenissen en angstige momenten, of aan de grote gevaren waar zij en hun strijdmakkers aan blootgesteld waren tijdens vuurgevechten en bomaanslagen.

Ondanks die gevaren komen veruit de meeste veteranen na een missie ongeschonden thuis. Zij kunnen verdergaan met hun leven op een manier die niet wezenlijk afwijkt van die voorafgaand aan hun uitzending. Met een unieke levenservaring rijker gaan zij op weg naar de volgende uitdaging, soms in de vorm van nieuwe missies, soms buiten de krijgsmacht. Zij pakken de draad moeiteloos weer op.

Maar niet iedereen heeft dat geluk. Sommige militairen betalen de allerhoogste prijs en sterven in het harnas op het slagveld. In de afgelopen twee decennia stierven er tientallen Nederlanders op missie, de meesten in Afghanistan. Anderen keren wel terug naar *huis*, maar komen nooit echt meer *thuis*. Voor hen is hun uitzending en de rauwe kennismaking met oorlog een ervaring waarbij ze voor altijd een stukje van zichzelf verliezen. Soms blijft dat onzichtbaar voor de buitenwereld: hun onschuld, gemoedsrust of levensgeluk. In de ergste gevallen hebben veteranen niet de wil of kracht om verder te leven vanwege sterke gevoelens van onmacht, angst of schaamte. De weg van herstel is dan vaak lang, eenzaam, emotioneel slopend en bovendien onvolledig.

In weer andere gevallen betalen veteranen de prijs van hun inzet met bloed. Wat zij dan verliezen is juist heel zichtbaar. Zij zijn de mannen en vrouwen die geconfronteerd worden met ernstige fysieke verwondingen, zoals het verlies van ledematen. Bij terugkomst moeten zij leren leven met een lichaam dat zeer ingrijpend is veranderd en waarmee ze niet langer alles optimaal kunnen doen. Voor allen geldt dat de strijd die zij voeren doorgaat, lang nadat hun missie voorbij is.

Wanneer militairen gewond raken, mentaal of fysiek, komt er

iemand anders terug uit de oorlog. Sommigen moeten letterlijk opnieuw leren lopen, zoals Rob (hoofdstuk 3), die in Afghanistan met zijn voertuig op een bermbom reed en bij de vernietigende klap een van zijn onderbenen verloor. Of Wouter (hoofdstuk 7), die als marechaussee een ernstig motorongeluk kreeg en vanwege constante pijn uiteindelijk voor een amputatie van een onderbeen koos. Anderen moeten opnieuw leren leven en functioneren in de maatschappij. Luuk, Alina, Annelies en Jiry bleven met hun hoofd achter in de conflicten waar zij jaren eerder fysiek uit teruggekeerd waren. Het lukte hun lange tijd niet te accepteren en te verwerken wat zij tijdens hun missie hadden meegemaakt. Zij hadden de oorlog wel verlaten, maar de oorlog verliet hen niet en nestelde zich hardnekkig in hun herinneringen.

Luuk (hoofdstuk 1) heeft moeten leren leven met de verschrikkelijke gevolgen van een tragisch misverstand, dat zich afspeelde in de chaos van een aardedonkere Afgaanse winternacht. Jarenlang droeg hij die ervaring met zich mee als een loodzwaar geheim en zijn leven werd beheerst door een knagend schuldgevoel.

Alina (hoofdstuk 2) nam op haar beurt zo veel gevoelens van machteloosheid, kwetsbaarheid en frustratie mee terug uit Kosovo, dat ze terug in het veilige Nederland nog jaren bezig is geweest met verwerken en overleven.

Rob (hoofdstuk 3) werd in paniek wakker in een ziekenhuisbed en kreeg vervolgens het vernietigende nieuws dat de artsen zijn rechteronderbeen hadden geamputeerd. Wat volgde was een lang en pijnlijk revalidatietraject dat deze geharde marinier danig op de proef stelde en zijn kijk op het leven drastisch heeft veranderd.

Annelies (hoofdstuk 4) hoorde in Afghanistan op luttele meters afstand een raket neerkomen. Het projectiel ontplofte niet, maar ook zonder explosie bleek die ervaring een enorme impact op haar verdere leven te hebben. Gecombineerd met intense gebeurtenissen tijdens twee andere uitzendingen ontketende dat veel spanning, onrust en angst die ze daarna nooit meer volledig is kwijtgeraakt. Heftige ervaringen hebben jarenlang haar leven beheerst en nog altijd wordt ze iedere dag geconfronteerd met

de ingrijpende gevolgen van een meervoudige posttraumatische stressstoornis, die doorwerken in vrijwel elk aspect van haar leven.

In Srebrenica is hospik Peter (hoofdstuk 5) als eerste bij sergeant Edwin, die vlak daarvoor op een antipersoneelsmijn is gestapt. Edwins situatie is ernstig, maar door kalm te blijven en de juiste vragen te stellen redt Peter diens leven. Peter keert zelf terug naar Nederland zonder fysieke of mentale verwondingen en is daarmee een uitzondering in dit boek. Zijn verhaal is een aangrijpend voorbeeld van hoe gewondenverzorgers niet zelden een sleutelrol vervullen wanneer het noodlot toeslaat. Door kordaat te handelen kunnen zij slachtoffers überhaupt een kans op herstel geven.

Na zijn terugkomst van twee uitzendingen in Afghanistan knapt er iets bij Jiry (hoofdstuk 6). Hij heeft een kort lontje, is rusteloos en heeft regelmatig intense dromen. De combinatie van PTSS en een aantal ingrijpende gebeurtenissen verandert zijn leven in een wilde rit die maar niet wil eindigen.

Een marechaussee die het liefst iedere dag actief is en midden in het leven staat, zo is Wouter (hoofdstuk 7) het beste te omschrijven. Tot hij op een dag tijdens zijn dienst een ernstig ongeval krijgt en zijn leven overhoop komt te liggen. Naast ernstige fysieke klachten ontwikkelt hij een aanpassingsstoornis. Uiteindelijk blijkt een radicale oplossing de enige weg naar herstel. Wouters verhaal verschilt van de andere zes verhalen in dit boek omdat het laat zien dat militairen niet alleen op uitzending, maar ook in Nederland gevaarlijk werk doen waarbij ze ernstig gewond kunnen raken.

Het motto van dit boek is een gedicht van de Engels dichter William Ernest Henley (1849-1903) getiteld 'Invictus' ('Onoverwinnelijk'). Henley werd op zijn zestiende geconfronteerd met tuberculose in het bot, waardoor zijn linkerbeen geamputeerd moest worden. Zo'n tien jaar later werd ook gevreesd voor zijn rechterbeen, maar een kundig arts wist hem dat noodlot te besparen met een aantal chirurgische ingrepen. Toen Henley in 1875

van die operaties herstelde en door een zware periode ging die overschaduwde werd door zijn ziekte, schreef hij 'Invictus'. Het gedicht gaat over de strijd die Henley voerde tegen het onheil dat zich aandeed tijdens zijn lange ziekbed.

Henley mag dan direct geput hebben uit zijn eigen hachelijke situatie, zijn dichtregels hebben zo veel universele lading dat zij ook betrekking kunnen hebben op andere mensen die een strijd voeren nadat zij geconfronteerd zijn met grote tegenspoed. De woorden die Henley aan het papier toevertrouwde gaan over vallen en weer opstaan, over worstelen en bovenkomen, en bovenal over de onvermoeibare menselijke veer- en wilskracht. Hoe donker de periode ook is waar men als mens doorheen moet, hoeveel pijn, verdriet en angst dat ook betekent en hoe uitzichtloos de situatie ook mag lijken, we zijn in geen geval speelbal van de omstandigheden. Integendeel, zo houdt Henley ons voor, hoe meedogenloos de werkelijkheid soms ook is, uiteindelijk zijn en blijven we de baas over ons eigen leven en hoe we daar invulling en betekenis aan geven ('I am the master of my fate, I am the captain of my soul').

Het gedicht staat symbool voor alles waar het bij de Invictus Games om gaat. Dit grote, internationale sportevenement is in 2014 opgezet door de Britse prins Harry en richt zich specifiek op zowel fysiek als mentaal gewond geraakte militairen en veteranen. Het doel van de Invictus Games is om hun herstel door middel van sport te stimuleren, hun revalidatie te ondersteunen en breder begrip en respect te genereren voor diegenen die hun land dienen of gediend hebben, en daar soms een hoge prijs voor betalen. Jaarlijks doen ook Nederlandse militairen mee aan de Invictus Games in een brede selectie van sportdisciplines, zo ook de personen die centraal staan in dit boek. In al hun verhalen zijn de Invictus Games een belangrijke factor gebleken bij hun moeizame strijd richting herstel.

In het verlengde van het krachtige gedicht van Henley is dit boek een ode aan alle veteranen die, ondanks alle misère die zij onderweg tegenkomen, hun lot in eigen hand nemen. Het is een ode aan Luuk, Alina, Rob, Annelies, Peter, Jiry en Wouter, die in de volgende hoofdstukken hun indringende verhalen met ons

delen. Zij nemen de lezer mee naar hun wereld en laten zien wat militairen op missie ervaren in gebieden die worden verscheurd door oorlog en geweld, en welke strijd zij daarna voeren als ze gewond zijn teruggekeerd. Ze bewijzen daarmee dat degenen die hun kwetsbaarheid durven omarmen en tegenspoed met opgeheven hoofd tegemoet treden werkelijk onoverwinnelijk zijn.

Vuren vrij

LUUK – AFGHANISTAN

Luuk tuurt vanuit zijn schutterskoepel de Afghaanse nacht in. Het is ijzig koud, rond het vriespunt, en aardedonker. Er is niet eens een zwak schijnsel van de maan dat iets van het landschap prijsgeeft. Geen enkele ster laat zich aan de hemel zien. Het is zo'n nacht die nooit dag lijkt te worden. Wolkjes waterdamp verlaten zijn mond bij iedere ademhaling en lossen op in het duister. Er is niets of niemand te zien, ook niet door de warmtekijker. Wie niet beter weet zou denken dat het gebied vredig en uitgestorven is. Maar dat er zich in de omgeving wel degelijk talibanstrijders schuilhouden die elk moment opnieuw kunnen toeslaan, hebben de kogels die net rakelings over zijn voertuig vlogen in één klap duidelijk gemaakt.

Luuk knippert een paar keer met zijn ogen. De vermoeidheid van een lange dag heeft zich in zijn benen genesteld. Hij voelt het nauwelijks. In zijn oren klinken de stemmen van collega's over de radio. Er is nog steeds niets te zien. Of nu toch? Hij knijpt zijn ogen wat meer samen om nog scherper te kunnen kijken. Plotse-ling doemen twee schimmen op in het groene beeld van zijn warmtekijker. Het zijn onmiskenbaar mensen. Met wapens en op een afstand van zo'n 400 meter, schat hij in. Maar wie het zijn is niet te zien. Uniformen zijn niet te ontwaren op een warmte-beeld. Laat staan kenmerkende details van gezichten. Zijn het talibanstrijders? De mannen die enkele minuten geleden Luuk en zijn collega's hebben beschoten en nu dus een legitiem doelwit

zouden kunnen zijn? Of zijn het Nederlandse militairen? Collega's van de Alpha-compagnie die vandaag een andere, parallelle route hebben afgelegd en na heftige gevechten een slaapplek hebben gevonden in een huizencomplex iets verderop? Terwijl de vragen door zijn hoofd spoken, houdt hij de handgrepen van het 25mm-kanon stevig vast. De loop staat geduldig wachtend gericht op de donkere, kale vlakte voor hem.

Luuk besluit het zekere voor het onzekere te nemen. Hij meldt zijn waarneming via de radio aan de pelotonscommandant en vraagt of er gecheckt kan worden of de kans bestaat dat het eigen eenheden zijn. Het bericht volgt de hiërarchische lijn omhoog naar de bataljonscommandant, die op een hoger gelegen post meekijkt met de operatie. Even blijft het stil op de lijn. Een paar minuten gaan voorbij. Alert blijft Luuk de twee schimmen op het scherm volgen. Zijn ademhaling is kalm en regelmatig. Wie de situatie vanaf een afstandje zou bekijken, zou zien dat die eigenlijk niet heel anders is dan de talloze oefeningen die hij heeft meegemaakt. Dit had voor hetzelfde geld ergens op de hei in Nederland kunnen zijn. Al is er het niet onbelangrijke verschil dat de vijand en de kogels hier wel echt en dodelijk zijn. Voordat hij zijn gedachtegang kan afmaken, krijgt Luuk het verlossende woord: er bevinden zich geen Nederlandse militairen buiten de gebouwen. Iedereen is binnen. Eén plus één is twee: de schimmen moeten dus wel vijandelijke strijders zijn. Hij ziet ze nog steeds bewegen op zijn warmtebeeld. Af en toe lijken ze even te verdwijnen en blijft zijn scherm leeg, maar ze komen steeds weer tevoorschijn. Ze kruipen, staan op en lopen weer verder.

Luuk vraagt toestemming om het vuur op de personen te openen. Weer een korte stilte. 'Vuren vrij,' klinkt het dan zakelijk aan de andere kant van de lijn. Hij voelt hoe adrenaline zijn lichaam wordt ingepompt en de controle overneemt. De tijd lijkt te vertragen, zijn gedachten zijn helder en scherp. Hij doet waarvoor hij is opgeleid, kijkt op zijn scherm en zet zijn richtmiddelen op de bewegende schimmen. De loop van het kanon draait soepel mee. Luuk slikt een keer, wacht een moment tot hij opnieuw beweging ziet en haalt dan resoluut de trekker over. Een, twee, drie